

Αθανάσιος Αν. Αγγελόπουλος
Καθηγητής Πανεπιστημίου

Η **ορκομωσία** της νέας Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας
Αικατερίνης Σακελλαροπούλου, στις 13 Μαρτίου 2020

-Σύμφωνα με το Προοίμιο και το Άρθρο 33, 2 του Συντάγματος-

*«Ομνύω εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου
Τριάδος να φυλάττω το Σύνταγμα και τους νόμους...και να
υπηρετώ το γενικόν συμφέρον και την πρόοδον του Ελληνικού
Λαού».*

Η προβληματική του γεγονότος (Μάρτιος 2019-Μάρτιος 2020) και τα
Επίκαιρα Μηνύματα, με αφορμή τα 200 χρόνια της Ελληνικής
Επαναστάσεως του 1821 και την παραφιλολογία για τον τρόπο τιμής προς
τους Τρεις Ιεράρχες, Προστάτες των Γραμμάτων, του Ιαν-Φεβρ. 2020.

1. Εισαγωγικές επίκαιρες σκέψεις για το θέμα μας

Ένα χρόνο πριν, ακριβώς, Φεβρ-Μάρτιος 2019, πολύς ο λόγος και η
συζήτηση για τις Σχέσεις Εκκλησίας και Κράτους στην Ελλάδα. Αφορμή
υπήρξε η Αναθεώρηση στην Βουλή των Ελλήνων του ισχύοντος
Συντάγματος, του 1975.

Σκοπός της τότε Κυβερνήσεως ήταν η Αναθεώρηση μεταξύ
άλλων **του Προοιμίου** και του **3 Άρθρου** του Συντάγματος. Σ' αυτά τα
δύο συνταγματικά κείμενα προσδιορίζονται οι Σχέσεις Εκκλησίας και
Πολιτείας «εν Ελλάδι».

Τι διαγορεύει **το Προοίμιο** του Συντάγματος; Και τι προσδιορίζει
συγκεκριμένα **το 3ο άρθρο**;

Το Προοίμιο:
ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΙΣ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ
ΚΑΙ ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ
ΚΑΙ ΑΔΙΑΙΡΕΤΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ
Η Ε΄ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ
ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΨΗΦΙΖΕΙ:

.....

Το Άρθρο 3
ΤΜΗΜΑ Β΄
ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

1. «Επικρατούσα θρησκεία εν Ελλάδι είναι η της Ανατολικής Ορθοδόξου του Χριστού Εκκλησίας. Η Ορθόδοξος Εκκλησία της Ελλάδος, κεφαλήν γνωρίζουσα τον Κύριον ημών Ιησού Χριστόν, υπάρχει αναποσπάστως ηνωμένη δογματικώς μετά της εν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης και πάσης άλλης ομοδόξου του Χριστού Εκκλησίας, τηρούσα απαρασалеύτως, ως εκείναι, τους ιερούς αποστολικούς και συνοδικούς κανόνες και τας ιεράς παραδόσεις. Είναι αυτοκέφαλος και διοικείται υπό της Ιεράς Συνόδου των εν ενεργεία Αρχιερέων και της εκ ταύτης προερχομένης Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, συγκροτούμενης ως ο Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας ορίζει, τηρουμένων των διατάξεων του πατριαρχικού Τόμου της καθ' (29) Ιουνίου του έτους 1850 και της Συνοδικής Πράξεως της 4^{ης} Σεπτεμβρίου 1928. 2. Το υφιστάμενον εις ωρισμένας περιοχάς του Κράτους εκκλησιαστικόν καθεστώς δεν αντίκειται εις τας διατάξεις της προηγουμένης παραγράφου».

Το Προοίμιο του Συντάγματος «**Εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος**» δηλώνει την πνευματική ταυτότητα του Κράτους. Η **Ομολογία** αυτή ενδεικνύει και μόνο **τον σεβασμό**, δια λεκτικού συμβολισμού ιεροτάτου, προς την **επικρατούσα θρησκεία του Κράτους**, δηλ. την ορθόδοξη χριστιανική πίστη της μεγίστης πλειοψηφίας του 98% περίπου, των ελλήνων πολιτών. Και ουδέν πλέον, στα, ωσαύτως, σεβαστά όρια της **Θρησκευτικής Ελευθερίας**. Η ερμηνεία αυτή είναι καταχωρημένη και καθιερωμένη στις αμετάκλητες

αποφάσεις του Τμήματος και της Ολομέλειας του Σ.τ.Ε., με κύριο εισηγητή τον επί τιμή αείμνηστο Αντιπρόεδρό του Αναστάσιο Μαρίνο.

Το 3 Άρθρο του Συντάγματος διαγορεύει και προνοεί, επιλέξει, ότι «**Επικρατούσα θρησκεία** εν Ελλάδι είναι η της Ανατολικής Ορθοδόξου του Χριστού Εκκλησίας», ότι η Εκκλησία της Ελλάδος «**είναι αυτοκέφαλος**», ότι «**διοικείται** υπό της Ιεράς Συνόδου των εν ενεργεία Αρχιερέων και της εκ ταύτης προερχομένης Διαρκούς Ιεράς Συνόδου» και ότι Αυτή «**συγκροτείται** ως ο Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας ορίζει...».

Οι διατυπώσεις, πάλι με την συμβολή του Αναστασίου Μαρίνου, είναι άριστες, ως σαφείς και ακριβείς. Διότι εξασφαλίζουν αφ' ενός την ανεξαρτησία της Εκκλησίας της Ελλάδος στην Διοίκησή της, στα interna της, και αφ' ετέρου την αгаστή συνεργασία Εκκλησίας και Πολιτείας στην Κοινωνία των πολιτών, στην βάση, όμως, σαφώς διακριτών ρόλων και δράσεων «εν Ελλάδι».

2. Η επίκαιρη πολιτική διάσταση των σχέσεων Εκκλησίας-Κράτους

Η Κυβέρνηση, λοιπόν, κατά Φεβρουάριο-Μάρτιο 2019, δια του Κόμματός του, του ΣΥΡΙΖΑ, εισηγείτο: **πρώτον** την απάλειψη του προοιμίου του Συντάγματος στην διατύπωση «**Εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος**» και **δεύτερον** την πρόταξη, οπωσδήποτε, στο άρθρο 3, της διατυπώσεως «**Η Ελληνική Πολιτεία είναι θρησκευτικά ουδέτερη**».

Εισηγείτο, δηλ., «Πολιτεία», Κράτος «εν Ελλάδι», **ουδετερόθρησκο**. Δηλαδή, μάλλον άθεο, παρά ένθεο. Για να ικανοποιηθεί έτσι η μέγιστη μειοψηφία (2% περίπου) των αθέων, πάσης φύσεως, συμπολιτών μας. Δεν ικανοποιούσε **το ανεξίθρησκο** του κράτους το 2%. Ήθελε κάτι περισσότερο, **το ουδετερόθρησκο**, ώστε, εν τοις πράγμασι, το 98% χριστιανών ορθοδόξων συμπολιτών του Κράτους να υπαχθεί, με όλες τις σχετικές πνευματικές και θρησκευτικές συνέπειες, στο 2%. Ολοκληρωτική μάλλον παρά δημοκρατική προσέγγιση αυτή.

Οι αντιδράσεις πολύ μεγάλες από πλευράς Εκκλησίας, Κομμάτων της Βουλής, Φορέων και Πολιτών. Γι' αυτές θα μιλήσουμε παρακάτω στον οικείο τόπο αναλύσεως, επί της ουσίας, του θέματος. Όλες οι πλευρές ανέμεναν την έκβαση των πρωτοβουλιών Αρχιεπισκόπου-Πρωθυπουργού. Και ήταν τούτο πολύ εύλογο.

Πράγματι, κατόπιν των επισήμων διαβουλεύσεων των δύο Κορυφών Εκκλησίας και Πολιτείας στο Μέγαρο Μαξίμου, στην Πρωθυπουργία, δηλαδή, **παρέμενε** η ουσιώδης συμβολική διατύπωση **στο Προοίμιο** του Συντάγματος: **«Εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος»**..Έπεισε ο σοφός και συνετός Αρχιεπίσκοπος τον Πρωθυπουργό για την συμβολική μεγάλη ιστορία και σημασία της διατυπώσεως αυτής στο **Προοίμιο**. Την μεγάλη ιστορία και σημασία της διατυπώσεως αυτής θα δούμε παρακάτω, πως, δηλ., συνδέεται με τον Εθνικό και Πνευματικό Αγώνα της Ελληνικής Επανάστασεως του 1821, που τώρα αρχίζουμε να γιορτάζουμε, με αποκορύφωμα του χρόνου, το 2021.

Ὡς προς την άλλη περίπτωση, στο 3 Άρθρο, ήταν η πρόθεση της Κυβερνήσεως αποφασιστικά αμετακίνητη. Ήθελε την πρόσθεση στην αρχή του Άρθρου 3 του Συντάγματος της διατυπώσεως: **«Ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία εἶναι θρησκευτικὰ οὐδέτερη»**.

Ὁ Αρχιεπίσκοπος, αφού εξασφάλισε την ύπαρξη και εις το εξής, ως είχε, την διατύπωση στο Προοίμιο **«Εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος»**, ουσιώδη για την πνευματική ταυτότητα του Κράτους, δεσμεύθηκε στον Πρωθυπουργό να μεταφέρει **εισηγητικῶς**, κατά την δική του αρμοδιότητα και μόνο, την πρόθεση της Κυβερνήσεως στην Σύνοδο, Διαρκή και της Ιεραρχίας, προς τοποθέτηση ἐπ’ αυτού, ως Ανωτάτη Αρχή Διοικήσεως της Εκκλησίας της Ελλάδος, πάντοτε υπό την Προεδρεία του.

Τα παραπάνω, της συναντήσεως, δηλ., Αρχιεπισκόπου-Πρωθυπουργού, γνωστοποιήθηκαν στην Κοινή Γνώμη στην, μετά την συνάντηση, Συνέντευξη-Δηλώσεις των δύο στο Μέγαρο Μαξίμου. Ὁ Αρχιεπίσκοπος ολιγόλογος ευχαρίστησε τον Πρωθυπουργό για το ανέπαφον του Προοιμίου, ως πολύ ουσιώδους, ο δε Πρωθυπουργός ανέπτυξε τις περί ουδετεροθρησκείας της Ελληνικής Πολιτείας απόψεις του. Αυτές επανέλαβε ως προσωπική του επιτυχία, λίγο μετά, σε ακροατήριό του στο Βερολίνο. Αυτά, τουλάχιστον, εισέπραξε ο υποφαινόμενος από την μελέτη προσεκτική της συνεντεύξεως εκείνης.

Ὁ Αρχιεπίσκοπος συνεπῆς ἔφερε τὸ θέμα τοῦ 3 Ἀρθροῦ στην Ι. Σύνοδο, για να εκδηλωθούν σφοδρές αντιδράσεις στους Κόλπους της Ιεραρχίας. Ἐν τῷ μεταξύ, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο προσήλθε συνεπικουρο στην Εκκλησία τῆς Ελλάδος, γιατί θίγονταν καὶ δικά του Δίκαῖα στο ἀρθρο 3.2. Ἀπέστειλε, μάλιστα, για τὸ θέμα Πατριαρχική

Εξαρχία στην Αθήνα, υπό τον Μητροπολίτη Γέροντα Πριγκηποννήσων Δημήτριο.

Ακολούθησαν σφοδρές αντιδράσεις, πέραν τούτου, και για διάφορες άλλες προθέσεις κυβερνητικές προς αναθεώρηση άρθρων του Συντάγματος, από μέρους της Αξιωματικής Αντιπολιτεύσεως, του Κόμματος, δηλ., της Νέας Δημοκρατίας, του ΚΙΝΑΛ, των ΑΝΕΛ και άλλων, **αλλά και εντός του κυβερνώντος Κόμματος.**

Επίσης, αντιδράσεις προήλθαν και από διάφορους επιστημονικούς και πνευματικούς θεσμούς και συσσωματώσεις. Μεταξύ αυτών και του Ιδρύματος Εθνικού και Θρησκευτικού Προβληματισμού (Ι.Ε.Θ.Π.) Θεσσαλονίκης, του οποίου ο υποφαινόμενος είναι Μέλος, με **έρευνα-Ψήφισμα** στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, στον Πρωθυπουργό, στις Εκκλησίες Ελλάδος και Κων/πόλεως και προς όλους τους Βουλευτές, με τίτλο: **«Η Ελλάδα ουδετερόθηρσκο ή Ελληνοορθόδοξο ανεξίθρησκο Ευρωπαϊκό Κράτος; Υπόψει των Βουλευτών, Μελών του Ι. Ναού της Δημοκρατίας, τ.ε. της Βουλής των Ελλήνων, και φιλοστόρων και φιλοπάτριδων πολιτών».**

Μόνον το Κ.Κ.Ε., για λόγους ιδεολογίας-θεολογίας, συμφωνούσε προς τούτο. Μάλιστα, οι εισηγητές του στην Βουλή έκαμναν ιστορικές αναδρομές ως την Οκτωβριανή Επανάσταση των Μπολσεβίκων του 1917, της Διεθνούς Κομμουνιστικής, στην Γραμμή Λένιν, για να αποδείξουν και αναδείξουν, **την ανάγκη πλήρους χωρισμού Εκκλησίας-Κράτους.**

Τότε ανακαλέσαμε στην μνήμη μας ακόμη και το σχετικό **άρθρο 13** του πρώτου Συντάγματος των Μπολσεβίκων, στην Μόσχα. Αυτό διαγορεύει επιλέξει: **«Για να εξασφαλισθεί στους εργάτες πραγματική ελευθερία συνειδήσεως η Εκκλησία χωρίζεται της Κυβερνήσεως και το σχολείο της Εκκλησίας. Η ελευθερία της θρησκείας ως και της αντιθρησκευτικής προπαγάνδας παραχωρείται εις όλους τους πολίτες».**

Κατά την διεξαχθείσα ψηφοφορία στην Βουλή των Ελλήνων, τον Μάρτιο 2019, το ήμισυ του Σώματος των Βουλευτών καταψήφισε, κατά συνείδηση, την πρόταση της κυβερνήσεως για πρόσθεση στο άρθρο 3 της διατυπώσεως: **«Η Ελληνική Πολιτεία είναι θρησκευτικά ουδέτερη».**

Έτσι, απέτυχε το σχέδιο αλλοιώσεως του άρθρου αυτού. Διότι, για να γινόταν αυτό, χρειαζόταν τουλάχιστο 180 ψήφοι, ώστε το Άρθρο αυτό να υπαχθεί στις αναθεωρητέες διατάξεις του Συντάγματος στην επόμενη Βουλή, ως Αναθεωρητική.

Εν τω μεταξύ, η κυβερνητική αλλαγή, κατόπιν των βουλευτικών εκλογών, του Ιουλ. 2019, επιβεβαίωσε το ισχύον καθεστώς στο **Προοίμιο** και **στο άρθρο 3**, κατά την λαϊκή, δηλ. του Λαού, Βουλή-Βούληση. Η βούληση του λαού, στην μέγιστη πλειοψηφία του, ήταν εναντίον πάσης προσθαφαιρέσεως στο Προοίμιο και στο Άρθρο 3 του ισχύοντος Συντάγματος.

Η στάση εκείνη της Κυβερνήσεως ήταν ένας επιπλέον λόγος της κυβερνητικής αλλαγής, παρ' όλο που τα αίτια της κυβερνητικής αλλαγής εστιάζονται σε άλλα ζητήματα οικονομικής, κυρίως, πολιτικής. Η στάση εκείνη συμπαρέσυρε και τον τρόπο μισθοδοσίας των κληρικών, εκτός Δημοσίου, και δη των εγγάμων με πολυμελείς οικογένειες, με ένα ποσοστό ψήφων περίπου 150 χιλ. στο όλο εκκλησιαστικό περιβάλλον-κοινωνία των πολιτών.

Μια από τις πρώτες κινήσεις της νέας Κυβερνήσεως ήταν η επί επιπέδου κορυφών συνάντηση Αρχιεπισκόπου-Πρωθυπουργού. Ο τελευταίος δήλωσε στον Μακαριώτατο ότι ουδεμία θα γίνει αλλαγή στο ισχύον Σύνταγμα, όσον αφορά στο Άρθρο 3 του Συντάγματος, που αφορά στις σχέσεις Εκκλησίας-Κράτους, όπερ και εγένετο, κατά την αναθεώρηση, πρόσφατα, του Συντάγματος.

Για να είμαστε δίκαιοι πρέπει να επισημάνουμε την εθιμική θεσμοθέτηση επαφών μεταξύ Εκκλησίας και Πολιτείας, πέραν του υπηρεσιακού ΥΠΕΠΘ, σε επίπεδο Κορυφών, Αρχιεπισκόπου-Πρωθυπουργού. Ο Πρωθυπουργός της προηγούμενης Κυβερνήσεως το έπραττε-και το καθιέρωσε-και τούτο πιστώνεται σ' αυτόν. Μακάρι η ωραία αυτή εθιμική τάξη να έχει συνέχεια προς όφελος και ωφέλεια της Κοινωνίας των πολιτών αλλά και των πολιτικών. Είναι δε η μεγάλη πείρα, περίνοια και περίσκεψη, μετά χαμηλών αλλ' αποφασιστικών τόνων, που εδραίωσε το έθος αυτό, του Μακαριωτάτου Ιερωνύμου.

3. Η στάση των Τριών Ιεραρχών στο ίδιο θέμα Σχέσεων Εκκλησίας και Κράτους επί των ημερών των

Το ερώτημα: Πως οι Τρεις Ιεράρχες, ζυμωμένοι με την εκκλησιαστική, πολιτική, εθνική, παιδευτική και κοινωνική επικαιρότητά τους, αντιμετώπιζαν τις τότε, των ημερών τους, σχέσεις Εκκλησίας και Κράτους; Που μας αφορά άμεσα σήμερα, καθώς και σήμερα το θέμα Σχέσεων Εκκλησίας και Κράτους είναι επίκαιρο; Όπως προείπαμε, μόλις;

Ζούσαν σε ένα ελληνοορθόδοξο χριστιανικό κρατικό περιβάλλον, όπως ήταν τότε η Μ.Ασία, η Καππαδοκία, ο Πόντος, ακόμη και η Συρία. Στα πλαίσια της πολυεθνικής, φθινούσης όμως, Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, του 4^{ου} - 5^{ου} μ.Χ. αι. Για να ακολουθήσει η Ελληνορωμαϊκή (κακώς βυζαντινή, όρος Ιησουϊτών Επιστημόνων πριν 200 χρόνια στην Δύση, καθιερωθείς ήδη) αυτοκρατορία.

Οι Τρεις Ιεράρχες ήθελαν και επεδίωκαν στις πατρίδες τους στενή συνεργασία μεταξύ Εκκλησίας και Πολιτείας, στους διακριτούς τους ρόλους, στην Ανατολή. Εδώ η ελληνική παράδοση και κληρονομιά και ο ελληνικός τρόπος του σκέπτεσθαι και ενεργείν ήσαν τα κυρίαρχα στοιχεία. Η ιδιαίτερη πατρίδα Βασιλείου και Γρηγορίου ήταν η ελληνικοτάτη Καππαδοκία, του δε Ιω. Χρυσοστόμου, ωσαύτως, η ελληνότροπη Συρία, η πολυπαθής μας σήμερα Συρία. Η μόνη ομιλουμένη γλώσσα στην Καππαδοκία ήταν η ελληνική.

Έτσι εξηγείται ότι η ογκώδης επιστολογραφία των Τριών Ιεραρχών είναι γραμμένη στα ελληνικά. Μόλις το 1922 μ.Χ., με την Μικρασιατική και την Ποντιακή καταστροφή εσίγησε εδώ, σχεδόν πλήρως, και η τελευταία ελληνική φωνή, δια πυρός και σιδήρου.

Ποια, λοιπόν, η διδασκαλία και η αντίληψή τους σε θέματα σχέσεων Εκκλησίας και Κράτους; Με βάση την ογκώδη αλληλογραφία τους; Μερικά παραδείγματα σε θέματα: **Εθνικής Άμυνας του Κράτους, χρηστής διοικήσεως και ισονομίας, κοινωνικής συνοχής και δικαιοσύνης, και διαπροσωπικών σχέσεων στο ίδιο κράτος.**

Κράτος – Εθνική Άμυνα

Ο Μ. Βασίλειος στην 106 επιστολή του απευθύνεται σ'έναν υψηλόβαθμο στρατιωτικό. Την επιγράφει: «**Τω στρατιώτη**». Από το περιεχόμενό της εξάγονται τα εξής: Την επικοινωνία του με τιμίους στρατιωτικούς θεωρεί και αξιολογεί ως «**μεγίστην ευφροσύνην**».

Γράφει: «Μέγιστον αγαθόν εκρίναμεν την γνώσιν της σης τιμιότητος. Και τότε ουν μετά πάσης επιθυμίας συνετύχομέν σοι, και νυν, οσάκις εις μνήμην έλθωμεν, **μεγίστης απολαύομεν ευφροσύνης**».

Γιατί; Διότι ο στρατιωτικός βίος θεωρείται από τον Βασίλειο υπόδειγμα για τον χριστιανικό βίο. Η πειθαρχία και η συλλογικότητα, κατά της ιδιογνωμίας ή αταξίας, είναι τα πλαίσια δράσεως αμοφτέρων. Με το σκεπτικό αυτό, η προς την πατρίδα, το Κράτος αγάπη και αφοσίωση συνεπάγονται και τους όποιους αγώνες υπέρ του Κράτους, μη

εξαιρουμένου και του πολέμου, **ο οποίος θεωρείται «αναγκαίον κακόν»**. Ένεκα τούτου, η αντιμετώπιση του εχθρού του Κράτους δέον να είναι αποτελεσματική.

Γράφει: «Ο στρατιώτης ανήρ φοβερός είναι οφείλων τοις πολεμίοις». Στην ίδια γραμμή και οι άλλοι δύο Ιεράρχες μας. **Κράτος ασφαλές και ισχυρό ήταν η μόνιμη πνευματική μέριμνά τους.**

Χρηστή διοίκηση και ισονομία

Οι Τρεις Ιεράρχες ομιλούν και γράφουν για τις δημοκρατικές Αρχές και Αρετές της χρηστής διοικήσεως και ισονομίας, στα πλαίσια της αξιοκρατίας, κατά δε της οικογενειοκρατίας και εννοιοκρατίας στο Κράτος και των ψευδομεταρρυθμίσεων. Ο ίδιος ο Βασίλειος αγωνιούσε, όπως γράφει επιλέξει, **«υπέρ της πατρίδος πάσης»**.

Οι επιστολές του προς επισήμους Αρχοντες καταλαμβάνουν μεγάλη έκταση στην αλληλογραφία του ανδρός, που αριθμεί σχεδόν 400 επιστολές. Μεγάλα ή μικρά ζητήματα, γενικά ή προσωπικά θέματα, προβάλλει για λύση σε μερικούς διασήμες ηγέτες των ημερών του: πρωθυπουργούς, υπουργούς, διοικητές, κόμητες, στρατηγούς και στρατάρχες. Φυσικά, ποτέ δεν ζητούσε κάτι για εκείνον τον ίδιο. Ο Βασίλειος ήταν Μέγας όχι μόνο στα μεγάλα, αλλά Μέγας και στα πολύ μικρά.

Ο Ύπαρχος Μόδεστος, ο Υπουργός Διοικήσεως Σωφρόνιος, ο Έπαρχος Ανδρόνιμος, ο Στρατηγός Αβούργιος, ο Στρατάρχης Αρινθαίος και οι Κόμιστες της Ελλάδος Ιοβίνος, Αρκάδιος και Μαγνινιανός είναι κάποιοι λίγοι, με τους οποίους διατηρούσε αλληλογραφία, για γενικά διοικητικά, χρηστής διοικήσεως, και προσωπικά, θέματα των συμπατριωτών του.

Κοινωνική συνοχή και δικαιοσύνη

Τα κοινωνικά ζητήματα των συμπατριωτών του, πολιτών του Κράτους, τους συγκινούν ιδιαίτερα. Αναπτύσσουν δυναμικά, μετά λόγου και δράσεως, **τις κοινωνιολογικές Αρχές του Χριστιανισμού**. Η εθνική-κρατική συνοχή είναι γι' αυτούς συνάρτηση της πνευματικής και κοινωνικής συνοχής και δικαιοσύνης.

Υπεραμύνονται των λαϊκών τάξεων, ιδία έναντι των σκληρών εισπρακτόρων των φόρων και των ασπλάχνων Διοικητικών Αρχών. Μεσιτεύουν υπέρ δούλων, υπέρ εργατών, υπέρ γεωργών, υπέρ επαγγελματιών και βιοτεχνών, των σημερινών δηλ. μικρομεσαίων, υπέρ

χηρών και ορφανών και πολυτέκνων, υπέρ χωρικών, κωμοπόλεων και πόλεων δυσπροσίτων και παραμελημένων, υπέρ όλων των αδικουμένων.

Αγωνίζονται και διαμεσολαβούν υπέρ του καθορισμού νέων σχέσεων μεταξύ πτωχών και πλουσίων και μεταξύ των διαφόρων κοινωνικών τάξεων. Επιμένουν στην ανάπτυξη μεταξύ τους πνεύματος αδελφοσύνης, κατανόησης, εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης για το αμοιβαίο συμφέρον τους.

Ελκύει, ιδιαίτερα, την προσοχή τους το αιώνιο θέμα της φορολογίας, της ελαφρύνσεως των φορολογικών βαρών, σε σχέση με την κακή πρακτική της φοροδιαφυγής, πολύ, και σήμερα, επίκαιρο ζήτημα.

Το κύριο επιχείρημά τους ο κίνδυνος μειώσεως και καταστροφής της παραγωγής υπό το βάρος επαχθούς φορολογήσεως. Ένεκα αυτής, δεν ζημιώνονται μόνο οι πολίτες, αλλά και η Πολιτεία, η οποία δεν θα βρει φορολογήσιμη ύλη. Αυτά μας θυμίζουν λίγο-πολύ τους σημερινούς καιρούς μας, λόγω της 10ετούς, αλήστου μνήμης, οικονομικής κρίσεως στο σημερινό κράτος μας.

Διαπροσωπικές σχέσεις

Δεν ενδιαφέρονται μόνο οι Τρεις για τα πολύ ή λίγο γενικά θέματα των πατρίδων τους. Στρέφουν την προσοχή τους και για τα πολύ-πολύ προσωπικά θέματα των συμπατριωτών τους. Αναλίσκονται για τους συμπατριώτες τους. Και αυτό τους δίνει χαρά. Και μαζί, βέβαια, και κύρος μεταξύ των ανθρώπων. Επιμένουμε στην περίπτωση των συμπατριωτών-συμπολιτών, που έχει άμεση συνάρτηση με το θέμα μας. Κάποια παραδείγματα:

Ο Μ. Βασίλειος στέλνει συστατική επιστολή για κάποιο συμπατριώτη του προς Ύπαρχο Μόδεστο και του γράφει: «τους εκ της πατρίδος ημών αφικομένους συνίστησί σοι αυτό το της πατρίδος δίκαιον...και τον εγχειρίζοντα τοίνυν την επιστολήν τη κοσμιότητί σου...δέξου και ως πατριώτην». Εξάλλου, επαινεί τον Μάγιστρο Σωφρόνιο για το πολύ ενδιαφέρον του προς την πατρίδα του. Του γράφει: «Και τις ούτω φιλόπολις ος την ενεγκούσαν και θρεψαμένην πατρίδα ίσα γονεύσι τιμών ως αυτός συ». Επίσης, πολλές και συχνές εξυπηρετήσεις για πολλά πρόσωπα ζητούσε ο Βασίλειος με συστατικά σημειώματα από το Στρατηγό Αβούργιο. Αυτός ήταν γεννημένος στην Καππαδοκία από πατέρα Γερμανό-Γότθο και μητέρα Ελληνίδα Καππαδόκισσα. Μια φορά του στέλνει το εξής χαρακτηριστικό συστατικό σημείωμα για κάποιο

συμπατριώτη του: «Επειδή ουν έχων ήκει την επιστολήν παρ' ημών, απέλθοι έχων α βούλεται παρὰ σου». «Επειδή, λοιπόν, έρχεται έχοντας επιστολή από μένα, ας φύγει έχοντας όσα θέλει από σένα».

Το αυτό πράττει και ο Γρηγόριος ο Θεολόγος. Σε κάποια επιστολή του στον Μάγιστρο Σωφρόνιο του ζητεί να προστατεύσει κάποιο συμπατριώτη. Με το επιχείρημα ότι η πατρίδα είναι η κοινή μητέρα όλων των πατριωτών-συνανθρώπων μας. Του γράφει: «Μητέρα τιμάν, των οσίων, μήτηρ δε άλλη μεν άλλου, κοινή δε πάντων, πατρίς». Από τη συνάφεια του κειμένου διαφαίνεται ότι θεωρεί τον Σωφρόνιο τούτον ως «της πατρίδος προστάτην», ως προστατεύοντα και εξυπηρετούντα τους συμπατριώτες του, **χωρίς να βλάπτει άλλους**.

Στην ίδια γραμμή, και πιο πονεμένα, ο Ιωάννης Χρυσόστομος. Ως γνωστό, ένα μεγάλο μέρος της ζωής του πέρασε στην εξορία, στον Πόντο, στην Αρμενία και στη Γεωργία. Από τους τόπους της εξορίας του και των κακουχιών του έστειλε μηνύματα συμπαράστασεως στους συμπολίτες του Αντιοχείς Συρίους. Μέσα από τα κείμενά του αυτά βλέπει ο προσεκτικός αναγνώστης τον πόνο για την έλλειψη της πατρίδος και των συμπατριωτών του. Τους καλοτύχιζε και τους υμνούσε, σε σύγκριση με τον ίδιο, που ήταν αναγκασμένος να ζει σε εξορία και σε φυγή και σε προσφυγιά. Που τη ζούμε, και σήμερα στα δυστυχισμένα πρόσωπα άλλων συνανθρώπων μας, πάλι, κατά κακή συγκυρία, από την πατρίδα του Χρυσοστόμου, τη Συρία.

Συμπέρασμα από την διδασκαλία των Τριών Ιεραρχών για τις σχέσεις Εκκλησίας και Κράτους.

Ούτως εχόντων των πραγμάτων, θα επέτρεπαν σήμερα οι Τρεις Ιεράρχες, σε ένα ελληνοορθόδοξο Κράτος, όπως ήταν η Καππαδοκία των ημερών τους και σήμερα η Ελλάδα, να προταχθεί στο Σύνταγμα, στο Κεφάλαιο των Σχέσεων Εκκλησίας και Κράτους η διατύπωση: «Η Ελληνική Πολιτεία είναι θρησκευτικά ουδέτερη»; δηλ. ερμαφρόδιτη, δηλ. Ερμής και Αφροδίτη; Την απάντηση αφήνω στους αναγνώστες.

4. Τα μαρτύρια, η μαρτυρία των Τριών Ιεραρχών δια των διαδόχων των επισκόπων του 1821, ως προς το ίδιο θέμα, με την ευκαιρία των 200 χρόνων Ελληνικού Κράτους 1821-2021.

Παραδίδεται τεκμηριωμένα ότι στην Επανάσταση του 1821 θυσιάστηκαν στα πεδία των μαχών, και άλλως πως, 8 χιλ. κληρικοί όλων

των βαθμών ιεροσύνης. Μεταξύ αυτών περί τους 80 Επισκόπους. Αυτοί για την ίδρυση ποιού Κράτους πρόσφεραν το αίμα τους; Όχι, ασφαλώς για ένα ουδετερόθηρικο Κράτος. Το σύμβολο του σταυρού έκτοτε ως σήμερα είναι η σημαία του Κράτους αυτού. Γιατί όλα συντελέστηκαν «για του Χριστού την πίστη την Άγια και της πατρίδος την ελευθερία». (Θ. Κολοκοτρώνης) και με το σύνθημα «Μάχον υπέρ πίστεως και πατρίδος (Αλ. Υψηλάντης).

Θα σας αναφέρω μια μόνο περίπτωση θυσιασθέντος επισκόπου στη Θεσσαλονίκη, τον Μάιο 1821. Ήταν ο Επίσκοπος Κίτρους Μελέτιος, Τοποτηρητής του Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Ιωσήφ, που τότε ήταν μέλος της Πατριαρχικής Συνόδου (1819-1821), τελειωθείς εκεί δι' απαγχονισμού.

Η περίπτωση του Μελετίου έχει σχέση με το Προοίμιο του Συντάγματος: **«Εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἀγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος»**, που εκφώνησε η νέα Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ενώπιον του Αρχιεπισκόπου εις την Βουλή των Ελλήνων. Ο Μελέτιος λειτουργούσε ως ο στενότερος σύνδεσμος μυστικό της Φιλικῆς Εταιρείας στην Θεσσαλονίκη μεταξύ Παραδουνάβιων Χωρῶν και της Πελοποννήσου. Η Μακεδονία ήταν ένας αναγκαῖος σταθμός – κρίκος μεταξύ των δύο αυτῶν περιοχῶν. Συλλαμβάνεται στο Επισκοπεῖο και, στις 18 Μαΐου 1821, με συνοπτικές διαδικασίες εκτελείται, κατακρεουργηθείς στην αλευραγορά, το γνωστὸ μας σήμερα Καπάνι, στο εμπορικὸ κέντρο Θεσσαλονίκης.

Το γεγονός της εκτέλεσως περιγράφεται δια της γραφίδος ὀχι ρωμιού ἀλλὰ οθωμανού, του ιεροδικαστή (Μουλά) Θεσσαλονίκης, ὀνόματι Χαΐρουλάχ. Καὶ κατὰ τούτο, τὰ περιγραφόμενα γεγονότα εἶναι αυθεντικά ἀπόλυτα. Κρατοῦσε ἡμερολόγιο γεγονότων, τὸ λεγόμενο «Ὀδοιπορικὸ» του, ὑπόψει του Σουλτάνου, του ὁποῖου ἦταν ἐδῶ προσωπικός ἀπεσταλμένος.

Γράφει, λοιπόν, τὰ ἐξῆς γιὰ τὶς τελευταῖες στιγμές του ἐπὶ γῆς βίου του Μελετίου, στο «Ὀδοιπορικὸ» του: «...τὴν πρώτη μέρα του φεγγαρίου του Μαΐου (18-19), ὁ μουτεσελήμ Γιουσούφ μπέης διέταξε νὰ του φέρουν τὸν Μακάρεφέντη (Μακάρε=Μακάριος, ἐξ οὐ μακαριώτατος, σημείωση δική μας) καὶ τοὺς ἄλλους αγιάνιδες (προκρίτους, ἐνν.) τῶν ρωμιῶν. Τοὺς φέραν δεμένους καὶ τότε ράγισεν ἡ καρδιά μου, βλέποντας τὸν Μακάρεφέντη με τ' ἄσπρα του γένεια καὶ τὰ μακριὰ μαλλιά του ἀκατάστατα νὰ παραδίδεται στα χέρια τῶν μπασήμπουζούκ καὶ νὰ κομματιάζεται στὴν μεγάλη πλατεία του Καπανιού». Καὶ

συμπληρώνει: «...ενός άλλου γέροντα σεβάσμιου, του **παπά Γιάννη της εκκλησίας του Αγίου Μηνά, του έκοψαν τα πόδια και τα χέρια...**».

Το, κατά σάρκα, τέλος του Μελετίου απεδείχθη χειρότερο και εκείνου του εσταυρωμένου Χριστού. Διότι του Κυρίου «οστούν ου συνετρίβη». Το σώμα Μελετίου, τεμαχισθέν κυριολεκτικά, παραδόθηκε για να κλωτσοπατηθεί από τον όχλο των ακραίων Οθωμανών. Γράφει, είπαμε, ο Χαϊρουλάχ: **«ράγισε η καρδιά μου, βλέποντας τον Μακάρεφέντη με τ' άσπρα του γένεια και τα μακριά μαλλιά του ακατάστατα να παραδίνεται στα χέρια των μπασήμπουζούκ και να κομματιάζεται στην μεγάλη πλατεία του Καπανιού»**. Κάποιος δε Ρωμιός, παρατυχών δίπλα-δίπλα στον Χαϊρουλάχ, την ώρα εκείνη παραδίδει σε ενθύμηση σε εκκλησιαστικό βιβλίο, ότι, μόλις ο Μελέτιος παραδόθηκε στους σφαγείς του, έκαμε το σημείο του σταυρού, ψελίζων την συνοπτική προσευχή «Εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος, του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος», και «Κύριε Ιησού Χριστέ Ελέησόν με».

Πως, αλήθεια, θα αξιολογούσε ο Εθνομάρτυρας και Νεομάρτυρας Μελέτιος το γεγονός ότι 200 χρόνια μετά το μαρτύριό του, για ένα ελληνοορθόδοξο περήφανο και γι' αυτό και ανεξίτητο Κράτος, υπάρχουν πολίτες της χώρας αυτής, που θα ήθελαν ένα ουδετερόθηρικο Κράτος;

Επιλογικά – Ερωτήματα

Μια τελευταία επίκαιρη τοποθέτηση, ως συνέπεια όλων των παραπάνω αναλυθέντων σε τέσσερις ενότητες.

Γιορτάζουμε την τριετία αυτή, 2020-2022, προεορτίως, εορτίως και μεθεορτίως τα 200 χρόνια ιδρύσεως και υπάρξεως του σημερινού Νεοελληνικού Κράτους. Συστήθηκε, μάλιστα, από την Κυβέρνηση Μεγάλη Επιτροπή εορτασμών για τα 200 χρόνια. Και ορθά!

Μόλις πριν ένα μήνα δημοσιοποιήθηκε δια τηλεοράσεως το κεντρικό έμβλημα των εορτών: **Ένα φουλάρι-κασκόλ, να ανεμίζει με άσπρο και γαλάζιο χρώμα**.

Ερώτημα 1. Ένα σταυρουδάκι δεν θα έπρεπε στο έμβλημα αυτό, για την προεκτεθείσα τεκμηριωμένη ιστορική αλήθεια περί του ρόλου της Εκκλησίας, και των λειτουργιών της «για του Χριστού την πίστη την αγία και της πατρίδος την ελευθερία»; Δεν υπάρχει το 1821, σημαία, σύμβολο,

λάβαρo, έμβλημα, χωρίς το σημείο του Σταυρού. Εδώ αξίζει να αναφωνήσουμε **«O tempora O mores»**.

Ερώτημα 2. Τι, άραγε, οι Τρεις Ιεράρχες θα μας διεμήνυαν, πέραν της περί Πατρίδος – Κράτους διδασκαλίας των, για την γελοία παραφιλολογία των τελών Ιαν. και αρχών Φεβρ., για το πως θα' πρεπε να τιμάται η μνήμη των στα Σχολεία, κάθε 30 Ιανουαρίου, με αργία, ημιαργία, ή δουλειά, με ευθύνη του ΥΠΕΠΘ. Κάποιοι, τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά αναρωτήθηκαν για το ίδιο θέμα, και, δίκαια, βέβαια. «Όταν έχουμε εκλογές συνδικαλιστικών οργάνων διδασκόντων στα Σχολεία, γιατί έχουμε την ημέρα εκείνη αργία στα Σχολεία; Η Κυριακή για τούτο είναι ανύπαρκτη;». Κι εδώ ένα άλλο αναφώνημα! **O tempora O mores**.

Όλα αυτά τα πολιτικάντικα κόλπα του ΥΠΕΠΘ είναι καταδικασμένα από την βούληση και τη συνείδηση του λαού να συντριβούν «ως σκεύη **Κεραμέως**»! Είναι πολιτικάντικες τάσεις ουδετεροθησκείας όλα τα παραπάνω πλύν, μωραίνει Κύριος ον βούλεται απωλέσαι! Κι εδώ ένα **O tempora O mores**.

Είπαμε στην αρχή ότι ο Μακαριώτατος Ιερώνυμος έπεισε καλόπιστα και τεκμηριωμένα τον Πρωθυπουργό (και είναι ευχής έργο η σε ανώτατο επίπεδο συνεργασία Κράτους-Εκκλησίας) για την ιστορική αναγκαιότητα του Προοιμίου στο Σύνταγμα: «Εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος». Κατά τον αείμνηστο μεγάλο Ιστορικό – Φιλόσοφο – Καθηγητή – Ακαδημαϊκό **Ιω. Θεοδωρακόπουλο**, το Προοίμιο αυτό, επιλέξει: «**δεν έχει νόημα μόνο θρησκευτικό. ΟΧΙ. Είναι σύμβολο εθνικό. Το έβαλαν οι αγωνιστάι του 1821**». Είναι αυτό που ψέλισε, μεταξύ πολλών αγωνιστών του 21, ο Τοποτηρητής Επίσκοπος Μελέτιος, λίγο πριν τη σφαγή του, στο όνομα της ελευθερίας της Πίστεως και της Πατρίδος.

Το Προοίμιο αυτό διερμηνεύεται στα άρθρα 3, 5, 2, 21, 33.2, του Συντάγματος σεβασμού της ορθοδόξου πίστεως και κοινωνίας αλλά και της πλήρους ανεξιθρησκείας, για να παρέλκει η ουδετεροθησκεία, στις σχέσεις Εκκλησίας και Κράτους, σαφών υφισταμένων διακριτών ρόλων. Κατά τον σοφό τ. Πρόεδρο της Δημοκρατίας Προκόπη Παυλόπουλο, ο θεσμός και ο ρόλος της Εκκλησίας υπέρ του Κράτους και της Κοινωνίας του συνιστούν «**ιστορική αλήθεια**», έναντι των οποίων επιβάλλεται «**ιστορική δικαιοσύνη**». Καλή επιτυχία στο Ύπατο πολύ-υπεύθυνο έργο Σας, Εξοχωτάτη Κυρία Πρόεδρε της Ελληνικής Δημοκρατίας.